

KAFDAĞI

Cilt:5, Sayı:2, Aralık 2020, 191-211

Gönderim Tarihi: 12.12.2020

Kabul Tarihi:19.12.2020

İKİ DARBE ARASI DÖNEMDE TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTELER (1960-1980)* Period Between Two Coups Universities in Turkey (1960-1980)

Turan KILIN

Tayfur Ata Sökmen İlkokulu

kosedagade@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0001-6987-613X

İsa KALAYCI

Doç. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

dodurga46@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-2043-5127

Çalışmanın Türü: Araştırma

Öz

Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet Türkiye'sine miras kalan tek yüksek eğitim kurumu Darülfünun'dur. Dönemin şartlarına göre ihtiyaçlara cevap veremeyen Darülfünun'un kaldırılıp yerine Avrupa standartlarında üniversitelerin kurulması girişimleri Cumhuriyet döneminde olmuştur. Ancak çok geç kalınan bu girişimler Cumhuriyet döneminde de kendi içinde bazı engellerle karşılaşmıştır. Cumhuriyet tarihi boyunca siyaset, eğitim kurumları üzerinde etkili olmuştur. 1960 yılında ilk kez askeri darbeye karşılaşılan Türkiye'de üniversiteler politize olmuştur. 1960-1980 dönemindeki yıllarda ise siyasetle üniversiteler tamamen iç içe girmiştir. 1968'de tüm Dünya'da gelişen öğrenci olayları, Türkiye'de eğitim alanında tam bir kargaşa olarak kendini göstermiştir. Bu durumdan en çok üniversiteler etkilenmiştir. Bu şartlar altına üniversitelerin kurumsal kimliklerini oluşturmaları bir yana, eğitim ve bilimle uğraşmaları neredeyse imkânsız hale gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Darbe, Eğitim, Üniversiteler, 1750 Sayılı Kanun

Abstract

The only higher education institution inherited from the Ottoman Empire to the Republic of Turkey is Darülfünun. Attempts to remove Darülfünun, which could not meet the needs according to the conditions of the period, and to establish universities in European standards instead of it took place in the Republic period. However, these attempts, which were too late, faced some obstacles in the Republic period. Throughout the history of the

* Bu çalışma, Turan Kılın'ın "İki Darbe Arası Dönemde Türk Eğitim Tarihi (1960-1980)" konulu yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Republic, politics have been influential on educational institutions. First military coup in 1960, faced with universities in Turkey has been politicized. In the years between 1960-1980, politics and universities were completely intertwined. In 1968, all students in the developing world events, has shown himself to be a complete chaos in the field of education in Turkey. Universities were most affected by this situation. Under these conditions, it has become almost impossible for universities to engage in education and science, let alone establish their corporate identity

Keywords: *Coup, Education, Universities, Law No. 1750*

Giriş

Yükseköğretim; bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık hizmetlerini yerine getirme sorumluluğunu taşıyan, nitelikli insan gücünün ana kaynağı konumunda olan bir kurumdur. Türk eğitim sisteminin en üst eğitim basamağını oluşturur. Türkiye’de Cumhuriyet döneminin maddi ve manevi değerlerinin oluşumunda yükseköğretim kurumlarının ayrı bir yeri ve önemi vardır (Erişti, 2011, s. 203).

Türk Tarihi’ndeki çağdaş ve saygın üniversiteler arasında Nizamiye Medreseleri ve Sahn-ı Seman Medreseleri sayılabilir. Ancak zamanla eğitime verilen önem göz ardı edilmiş, Batı dünyası eğitim alanında Doğu’yu geçmiştir. Batı standartlarında ilk üniversitenin kurulması ancak 1773 yılında gerçekleştirilebilmiştir. Bu durum, yükseköğretimdeki değişimin ne kadar geriden izlendiğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu bağlamda 1776’da Mühendishane-i Bahri Hümayun (Deniz Mühendislik Okulu), 1795’te Mühendishane-i Berri-i Hümayun (Kara Mühendis Okulu), 1827’de Tıbhane-i Amire (Askeri Tıbbiye), 1834’te Mekteb-i Fünun-i Harbiye (Harbiye) ve daha sonra da Mızıka-i Hümayun (Bando Okulu) açılmıştır (Akyüz, 1993, s. 124; Okçabol, 2007, s. 85; Özen, 1999, s. 263; Erişti, 2011, s. 217). Elbette bu kurumların açılması eğitimdeki gelişmeler açısından dikkate şayandır. Ancak Batı tarzı üniversitelere kavuşmak için cumhuriyeti beklemek gerekecektir.

Türkiye’de 1946-1960 yılları arası çok partili demokratik rejimin yerleşme sorunlarının yaşandığı bir dönemdir. Türk politik tarihinde yaşanan hadiseler, eğitim sisteminde önemli izler bırakmıştır. 1960 yılından sonra yaşananlar ise planlı kalkınma dönemine geçiş olarak kabul edilebilir. Cumhuriyet döneminde eğitim sisteminde karşılaşılan ve 1960-1980 yılları arasında doruk noktasına ulaşan bir sorun da öğretmenlerin uzun yıllar ideolojik gruplara bölünmüş olması. Bu durum atanma ve yönetsel kadrolara getirilme gibi konulara da bariz bir şekilde yansımıştır. İncelenen dönemde, özerk kurumlar olmalarına rağmen üniversitelerin değişen koşullara kendilerini uyduramadıkları söylenebilir (Güven, 2014, s. 396-401).

Türkiye’de 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşen askeri darbe pek çok radikal değişikliği de beraberinde getirmiştir. Darbe sonrasında erki eline alan kadro, özerkliği genişletmekle birlikte pek çok yeniliği de üniversitelere taşımıştır. Üniversitelerin özerk oluşlarına ilişkin ilk anayasal düzenleme bu kadro tarafından gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte 147 öğretim üyesinin üniversite kadrosundan tasfiye edilmesi de bu özerkliğe ve özgürlüğe tezat düşmüştür (Hatipoğlu, 1998, s. 399-402).

12 Mart 1971 askeri müdahalesinin ardından 1973 yılında çıkarılan 1750 Sayılı Üniversiteler Kanunu’yla birlikte “*Üniversite Denetleme Kurulu (ÜDK)*” oluşturulmuştur. Bu kanunla Yükseköğretim Kurulu (YÖK), Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)’na, ÜDK da doğrudan Başbakanlık’a bağlanmıştır. Yapılan tüm değişikliklere rağmen, işlevlerin pratiğe yansıtılmaması, eğitimin ayrı bir varlık olarak merkezî ve bürokratik bir anlayış ile eski usullerle devam etmesi, bu dönemde eğitimin diğer kademelerinde olduğu gibi yükseköğretimde de öngörülen düzenlemelerin hayata geçirilememesi gibi nedenlerle arzulanan sonuçlara ulaşılamamıştır (Türk ve Katırcı, 2010, s. 22).

XX. yüzyılda Türkiye’deki sivil yönetime vurulan iki büyük darbe olan 1960 ile 1980 askeri müdahalesinin eğitimsel etkileri günümüze kadar devam etmektedir. Bununla birlikte üniversitelere en ağır darbe 1980’de ülke yönetimine el koyan askeri yönetim tarafından vurulmuştur. 12 Eylül Dönemi’nde üniversite özerkliği ve akademik özgürlük kaldırılmıştır. Üniversitelerdeki en çok tasfiyeler de yine bu dönemde yapılmıştır (Hatipoğlu, 1998, s. 399-402).

1981 yılında çıkarılan 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu’ndan sonra, 1982 yılında yürürlüğe giren 41 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile fakülte, akademi ve yüksekokullar bir çatı altında birleştirilmiştir (Korkut, 2002, s. 64).

Bu çalışmayla Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren temelleri atılan üniversitelerin geçirdiği aşamalar, siyaset-üniversite ilişkisi, darbe dönemlerinde üniversitelerin faaliyetleri ve darbelerin üniversiteler üzerindeki etkileri incelenmiştir.

1. 27 Mayıs 1960’tan Önce Cumhuriyet Dönemi’nde Yükseköğretim

Türkiye’de 29 Ekim 1923’te cumhuriyetin ilan edilmesi pek çok inkılabın da habercisi olmuştur. Ancak 1933 yılındaki reforma kadar Darülfünûn, inkılaplara karşı olumsuz tutum takınmıştır. Bu kurumda ciddî

ve yararlı bilimsel çalışmalar da yapılmadığı göz önüne alınarak radikal bir değişikliğe gidilmiştir. Kurumun ıslahı için Türk Hükümeti 1932 yılında İsviçre’den Prof. Albert Malche’ı çağırmıştır. Malche, fakülteelerde bilimsel çalışmaların olmadığını, hocaların sadece ders vermekle yetindiklerini, bilimsel araştırma yapmamakla birlikte çevirileri tez olarak kabul ettikleri şeklinde hazırladığı ayrıca aralarında bilimsel iş birliği değil çekişme, sürtüşme, nefret ve makam ihtirasları hâkim olduğu şeklindeki raporu komisyona sunmuştur. Atatürk, Malche’in raporunu inceledikten sonra Darülfünun’un kapatılmasına, yerine İstanbul Üniversitesi’nin kurulmasına karar vermiştir. Bunun için Mayıs 1933’te 2252 Sayılı Kanunla Darülfünun kaldırılmış yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur (Akyüz, 1993, s. 310-311; Türk ve Katırcı, 2010, s. 205-206; Koçer, 1969, s. 328-332; Dölen, 2010, s. 3; Korkut, 1983, s. 316-317; T.C. Resmî Gazete, 1933, s. 2252). Böylece Türk üniversite sisteminde önemli bir adım atılmıştır.

2. 27 Mayıs’tan 12 Eylül’e Türkiye’de Üniversiteler

Türk Yükseköğretim Sistemi, 1923-1980 yılları arasında, “*Kıta Avrupası Modeli*” ilkelerine göre yönetilmiştir. Bu bağlamda Avrupa standartlarındaki üniversite seviyesini yakalamak amacıyla Cumhuriyetin ilanından sonra yükseköğretim alanında 1933, 1946 ve 1973 yıllarında olmak üzere *üniversite reformu* adı altında üç önemli yasa çıkarılmıştır (Erişti, 2011, s. 217; Hatiboğlu, 1998, s. 375-376; Özen, 1999, s. 271).

Tablo-1. Cumhuriyet döneminde çıkarılan üniversite kanunları

Tarih	Kanun Sayısı
31 Mayıs 1933	2252 Sayılı Üniversite Kanunu
13 Haziran 1946	4936 Sayılı Üniversiteler Kanunu
27 Ekim 1960	115 sayılı Kanun ve 4936 Sayılı Kanun’un bazı maddelerini değiştiren kanun
20 Haziran 1973	1750 Sayılı Üniversiteler Kanunu
4 Kasım 1981	2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kanunu

Kaynak: Tekeli, 2010, s. 193-194.

Tablo 1’de görüldüğü üzere 1960 ile 1981 yılları arasında 115, 1750 ve 2547 sayılı üniversite kanunları çıkarılmıştır. Üniversiteler açısından 1960 ile 1971 yıllarını kapsayan dönem, önemli bir zaman aralığına rastlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nin askerî darbelerle tanıştığı bu dönemden sonra askerinin siyaset üzerindeki etkisi sürmüştür. Darbe sonrasında Yassıada’da kurulan ve Yüksek Adalet Divanında, Demokrat Parti’nin (DP) liderleri, milletvekilleri ve adları yolsuzluklara karıştığı iddiasıyla bazı sivillerden oluşan toplam 592 sanık yargılanmıştır. Bu yargılamaların en önemli sonuçlarından biri, DP lideri Adnan Menderes,

Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun Milli Birlik Komitesi (MBK) tarafından onaylanan ve uygulanan idamlarıdır. MBK, askerler üzerinde otoritesini meşrulaştırmak için 235 general ve amiral ile 5.000'e yakın subayı da silahlı kuvvetlerden tasfiye etmiştir. MBK, üniversitede ve ordunun diğer kademelerinde yaptığı tasfiyenin aynısını kendi bünyesinde de yapmıştır. MBK bu süreçte her türlü siyasi faaliyeti yasaklamıştır (Çaylak, 2015, s. 73-74; Demirel, 2017, s. 64-67; Beriş, 2017, s. 178-183; Aydın ve Taşkın, 2018, s. 67-73).

İki darbe arası dönemde yükseköğretimle ilgili olarak ilk ve en önemli gelişme, 115 Sayılı Kanun ile üniversitelere tam özerklik statüsünün verilmesi olmuştur. 114 sayılı kanunla da 147 öğretim üyesinin üniversitelerden uzaklaştırılması da bu döneme denk düşen bir başka önemli hadisedir (Sakaoğlu, 2003, s. 284; T.C. Resmî Gazete, 1960, s. 114-115).

Yükseköğretim, 1950'li yılların sonunda toplumun en hızlı ve en çok kaybeden kurumlarından biri haline gelmiştir. Üniversiteden başka sivil, asker ve bürokrasi de toplumda itibar kaybetmiştir. 1950'li yılların sonunda üniversiteler daha önceki dönemlerde görülmediği kadar hem öğrenci hem öğretim üyesiyle siyasal eylem içine girmiştir. Bu yıllarda siyasal hareketler, sınıfsal mücadeleler, en çok üniversitelerde yaşanmıştır. Türkiye 27 Mayıs 1960'a geldiğinde, üniversite özerkliği siyasal gündemdedeydi. 27 Mayıs hareketi, toplumda çok tartışılan 147 öğretim üyesinin üniversiteden uzaklaştırılmasını da beraberinde getirmişti. Bu yasayla; 28 ordinaryüs profesör, 57 profesör, 44 doçent, 12 asistan ve 2 öğretim görevlisi meslekten atılmıştır. 4 öğretim üyesi de başka okullara sürülmüştür. Bu karar üzerindeki tartışmalar 147 öğretim üyesinin geriye dönmesiyle sonuçlanmıştır. Üniversitelerin içinde bulunduğu bu çalkantılar 1961 Anayasası'nda yer alan 120. madde ile üniversitelere verilen geniş özerklikle noktalınmıştır (Okçabol, 2007, s. 111-113; Tekeli, 2010, s. 172; Gök, 1999, s. 7; Başaran, 1999, s. 107; Özen, 1999, s. 271-272).

27 Mayıs 1960'ta ülke yönetimine el koyan ve meclisi kapatan askerî darbeden sonra oluşturulan MBK, 28 Ekim 1960 Tarih ve 114 Sayılı kararla, farklı üniversitelerden 147 öğretim üyesini görevden uzaklaştırmıştır. MBK'nın 115 Sayılı kararıyla da "*ordinaryüs profesör*" unvanı kaldırılmıştır. Aynı kararla doçentlerin fakülte kuruluna girmesi ve gerektiğinde öğrenci temsilcisinin yönetim kuruluna çağrılması kabul edilmiştir. Dekanların, 2 kez seçilebilmesi ve 4 yıl geçmeden yeniden seçilememesi ilkesi de getirilmiştir (Okçabol, 2007, s. 111; T.C. Resmî Gazete, 1960, s. 10641).

Ordunun iki kez Anayasayı rafa kaldırarak yasama ve yürütmeye el koyduğu 1960 ve 1980 yılları arasındaki dönem, Türkiye’de siyasi karmaşanın, ekonomik istikrarsızlığın ve anarşinin yaşandığı zorlu bir dönem olmuştur. Kurumların tümünü olumsuz yönde etkileyen bu durum, özellikle üniversitelerde kendini göstermiştir. Yükseköğrenim kurumları 1950’li yıllardan itibaren aktif olarak siyasete karışmış, 1968 yılından sonra ise adeta çatışma alanına dönüşmüşlerdir (Erişti, 2011, s. 211; Kaya, 1984: 360-362). Bütün bunlar yaşanırken üniversiteler nicel olarak artmaya devam etmiştir. Ülkenin farklı kentlerinde çok sayıda üniversite kurulmuştur. 1960 yılından 1973 yılındaki 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu çıkana kadar kurulan üniversiteler ve Tablo-2’de verilmiştir.

Tablo-2. 1960-1973 yılları arasında kurulan üniversiteler

Üniversitenin Adı	Kurulduğu Şehir	Kurulduğu Yıl
Hacettepe Üniversitesi	Ankara	1967
Boğaziçi Üniversitesi	İstanbul	1963
Adana İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi	Adana	1967
Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi	Bursa	1971

Kaynak: *T.C. Resmî Gazete*, 1967, S. 12642; *T.C. Resmî Gazete*, 1971, S. 13954.

1973 yılında 1750 Sayılı Üniversiteler Kanunu yayımlandıktan sonra kurulan üniversiteler Tablo-3’de sunulmuştur.

Tablo-3. 1750 Sayılı Üniversiteler Kanunu’yla kurulan üniversiteler

Üniversitenin Adı	Kurulduğu Şehir	Kurulduğu Yıl
Çukurova Üniversitesi	Adana	1973
Diyarbakır Üniversitesi	Diyarbakır	1974
Cumhuriyet Üniversitesi	Sivas	1974
İnönü Üniversitesi	Malatya	1975
Fırat Üniversitesi	Elâzığ	1975
19 Mayıs Üniversitesi	Samsun	1975
Bursa Üniversitesi	Bursa	1975
Selçuk Üniversitesi	Konya	1975
Kayseri/Erciyes Üniversitesi	Kayseri	1978

Kaynak: *T.C. Resmî Gazete*, 1973, S. 1785; *T.C. Resmî Gazete*, 1973, S. 1786; *T.C. Resmî Gazete*, 1973, S. 1787; *T.C. Resmî Gazete*, 1974, S. 1788; *T.C. Resmî Gazete*, 1975, S. 1872; *T.C. Resmî Gazete*, 1975, S. 1873; *T.C. Resmî Gazete*, 1975, S. 1873; *T.C. Resmî Gazete*, 1975, S. 1873; *T.C. Resmî Gazete*, 1978, S. 2175; *T.C. Resmî Gazete*, 1975, S. 1873; Akyüz, 1993, s. 314-315; Erişti, 2011, s. 215; Okçabol, 2007, s. 117; Güler, 2004, s. 246; Ataüinal, 1998, s. 185; Başaran, 1996, s. 97; Hatiboğlu, 1998, s. 403; Başaran, 1999, s. 108.

Bu yıllarda idare merkezleri büyük kentlerde bulunan üniversiteler, çeşitli illerde fakülteler açarak, ileride bu illerde kurulacak yeni üniversitelerin temellerini oluşturmuşlardır. Örneğin;

1967 yılında Ankara Üniversitesi'ne bağlı olarak Diyarbakır'da Tıp, Adana'da Ziraat, Elazığ'da Veteriner Fakülteleri kurulmuştur.

1968 yılında Hacettepe Üniversitesi'ne bağlı olarak Kayseri'de Tıp Fakültesi açılmıştır.

1970 yılında İstanbul Üniversitesi'ne bağlı olarak Bursa'da Tıp Fakültesi açılmıştır.

1970 yılında Atatürk Üniversitesi'ne bağlı olarak Adana'da Tıp Fakültesi kurulmuştur.

1960 yılından 1973 yılına kadar geçen sürede kayda değer bir başka hadise de 1965 yılında çıkarılan 625 Sayılı *Özel Öğretim Kurumları Yasası* ile özel yüksekokullar açılmasıdır. Böylece devlet üniversitelerine giremeyen birçok öğrenci bu üniversitelere girmişlerdir. Aynı zamanda yükseköğrenim talebinin artmasına bağlı olarak bu okulların sayısı da hızla artmıştır. Ancak 1971 yılında Anayasa Mahkemesi'nin ilgili yasada özel yüksekokulların açılmasına ilişkin maddeyi iptal etmesi üzerine bu okullar kapatılmıştır (Erişti, 2011, s. 212-214; Dölen, 2010, s. 104-108; Korkut, 1983, s. 311).

2.1. Üniversitelerde 1968 Gençlik Hareketleri

Fransa'da 1968 yılının Mayıs ve Haziran aylarında, iktidara karşı başlayan öğrenci hareketleri, işçi sınıfının da desteğini arkasına alarak büyümüş ve ülke geneline yayılmıştır. Bu durum genel grevin yaşanmasına, çatışmalara ve fabrika işgallerine kadar varmıştır. Fransa'da başlayan bu olaylar tüm Avrupa'ya zamanla da dünya geneline yayılmıştır. Avrupa'nın birçok ülkesinde eğitime ilişkin taleplerini, düzen karşıtı gösterilerle birleştiren öğrencilerin hareketleri üniversitelerde boykot ve işgal eylemlerine dönüşmüştür. Türkiye'de de üniversite öğrencileri "*Eğitimde Reform*", "*Eğitimde Devrim*" biçiminde sloganlaştırdıkları taleplerini benzeri eylemlerle dile getirmişlerdir. Bu eylemler diğer ülkelerde daha erken sonlanmışken Türkiye'de özellikle sağ ve sol kesimdeki üniversite

öğrencileri tarafından uzun süre sürdürülmüştür (Çaylak, 2015, s. 82; Sakaoğlu, 2003, s. 285-286).

İşçi ve öğrenci eylemlerinin şiddet olaylarına dönüşmesi, 1969 seçimlerinin yarattığı siyasal ortamın aydın kesimde yarattığı umutsuzluk, 12 Mart Muhtırasına giden sürecin nedenleri olmuştur. Yaşanan hadiseler karşısında Başbakan Süleyman Demirel, 8 Mart'ta yapılan Adalet Partisi (AP) meclis grup toplantısında, partisinin bu durum karşısında umutsuz olduğunu ve kendisine olan güvenin sarsıldığını söylemiştir. Bütün bunlar olurken ordu, 12 Mart 1971 tarihinde bir muhtıra yayımlayarak anayasanın öngördüğü reformları yapabilecek güçlü ve itibarlı bir hükümetin kurulmasını istemiştir (Çaylak, 2015, s. 82; Sakaoğlu, 2003, s. 285-286).

1961 Anayasası'nda üniversiteyle ilgili özerklik maddesinin anayasada yer alması, yükseköğretim gençliği arasında büyük bir heyecana yol açmıştır. Türkiye'deki üniversitelerde okuyan 1968 öğrenci kuşağının görüş ve istekleri şöyle sıralanabilir: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi (DTCF) öğrencileri, üniversitenin Atatürk ilkelerine saygılı olmasını ya da derhal görevini bırakmasını istemişlerdir. Ankara Fen Fakültesi öğrencileri, üniversitenin halka dönük olmasını ve aynı zamanda halka hizmet yönünde yetişecekleri bir eğitim istemişlerdir. İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) öğrencileri, Amerikan emperyalizmi altındaki yönetmenlerin hâkim olduğu bir ülkede özürlüklerden bahsetmenin olanaksızlığını dile getirmişlerdir. Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF) öğrencileri "*Kültür emperyalizmine paydos!*", "*İşçi ve köylü çocukları üniversiteye!*" şeklinde isteklerini sloganlaştırmışlardı (Okçabol, 2007, s. 114; Hatiboğlu, 1998, s. 176-179).

1968 karmaşasına giden süreçte, yükseköğretim alanında bir dizi olaylar yaşanmıştır. Bu dönemin hemen öncesinde, 1967 yılında 892 Sayılı Kanun ile kurulan tek üniversite Hacettepe idi. Ankara Üniversitesi içinde gelişen Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesi, yapılandırılarak Ankara'nın üçüncü üniversitesi haline gelmişti. 1969 yılında 1184 Sayılı Kanun ile "*Devlet Mimarlık Mühendislik Akademileri*" kurulmuştu. Bu dönemin en ilginç ve toplumsal baskıyı gösteren iki kurumu, üniversitelerin Merkezi Seçme Sınavlarının kurumsallaşması ve Özel Yüksek Okulların yaygınlaşmasıdır. 1965 yılında çıkan 625 Sayılı "*Özel Okullar Yasası'ndan*" sonra özel okulların sayısı hızla artmıştı. Üniversiteler aldıkları öğrenci sayısını arttırmayarak özel yüksekokullara büyük bir pazar bırakmıştı. Kendi kapasitesini arttırmayan üniversitelerin öğretim üyeleri, özel yüksekokullarda ders veriyorlardı (T.C. Resmî Gazete, 1967, s. 892; Tekeli, 2010, s. 173; Başaran, 1999, s. 108).

Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ)'nde, 6 Ocak 1969'da ABD Büyükelçisi Robert W. Komedin arabasının yakılması ile başlayan üniversitenin işgali ve kapatılması ile sonuçlanan öğrenci eylemleri baş göstermiştir (Dölen, 2010, s. 97-99).

Türkiye'de üniversite özerkliği ancak 1968 öğrenci olaylarından sonra tartışmaya açılmıştır. 1972 yılının ilkbaharında özerkliği ortadan kaldıracak nitelikteki hükümlerle dolu bir üniversite kanunu tasarısı hazırlanmıştır. Hem 1968 öğrenci olayları hem de 1970 sonrasında üniversitelerde ortaya çıkan karmaşaların nedenleri iktidar tarafından biliniyordu. Fakat bunu önlemek için somut şeyler yapılamamıştı. Öğrencilerin üniversite eğitiminde beklentilerine cevap bulamamaları, ekonomik sorunlar ve yüksek oranda mezuniyet sonrası işsizlik ile fırsat eşitsizliği gibi nedenler öğrencileri politik olarak aktif hale getirmiş ve böylece 1968 olayları patlak vermişti (Güven, 2014, s. 333).

1960'ların ikinci yarısında başlayan üniversite olayları, 1970'lerin ikinci yarısında neredeyse tüm yükseköğretim kurumlarına sıçramıştı. Bütün üniversiteleri tek bir yasayla yönetmek için 1979 yılında bir yasa tasarısı hazırlanmıştır. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un hazırladığı yeni kanun taslağına üniversiteler karşı çıkmıştır. Ancak üniversitelerin bu tasarıya karşı çıkma gerekçeleri birbirinden farklı idi. Bu yüzden üniversitelerin bu yasa taslağına karşı çıkma girişimlerinden bir sonuç alınamamıştır. Çünkü üniversiteler, karşı çıkmada birleşebiliyordu ama "*ne olmalı?*" ve "*nasıl olmalı?*" sorularının cevabı noktasında mutabakata varamıyorlardı. Bu kaotik durumun doğal bir sonucu olarak 2547 Sayılı Üniversiteler Kanunu meydana gelmiştir (Okçabol, 2007, s. 118; Kafalı, 1989, s. 1-2; Terzioğlu, 2000, s. 22-23).

2.2. 12 Mart 1971 Muhtırası ve Üniversiteler

Süleyman Demirel Hükümeti'nin işbaşında olduğu bu dönemde, iktidar her fırsatta 27 Mayıs Anayasası'nın "*topluma bol geldiğini*" dile getirmiştir. Komutanlar üniversitelerde artan sağ-sol öğrenci kavgalarını gerekçe göstererek, 12 Mart 1971 tarihinde Cumhurbaşkanı'na bir muhtıra göndermişlerdir. Muhtıranın etkisiyle Süleyman Demirel Hükümeti istifa etmiş ve yerine Nihat Erim'in liderliğinde partiler üstü reform hükümeti kurulmuştur. Nihat Erim Hükümeti döneminde Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın idamına uzanan Balyoz Harekâtı başlatılmıştı. Bundan dolayı kendisine "*Balyoz Erim*" lakabı verilmiştir (Atılğan vd., 2015, s. 696; Aydın ve Taşkın, 2018, s. 234-236; Bozan, 2017, s. 285-289; Kabacalı, 2007, s. 221-224).

Nihat Erim Hükümeti döneminde, taşra üniversitelerinde görev yapan bazı öğretim üyeleri yine Balyoz Harekâtı kapsamında tutuklatılmıştır. 1960 Anayasası'nın 120. maddesindeki '*üniversite özerkliği*' teminatını kaldırmaya yönelik değişiklik çalışmaları başlatılmıştı. Buna karşı İstanbul Üniversitesi Senatosu, 17 Haziran 1971 tarihli toplantısında oybirliğiyle aldığı sert tepki kararını kamuoyuyla paylaşmıştır. Bu tepki, söz konusu girişimin durdurulmasında etkili olmuştur. Demirel'in başında bulunduğu ve AP'nin çoğunlukta olduğu meclisin desteğiyle de 1960'larda yeşermeye başlayan eleştirel yaklaşım ve düşünce zenginliğinin önü tıkanmıştır. Böylece anayasadaki bazı demokratik maddelerde değişikliklere gidilmiş, bakanlar kurulunun gerekli gördüğü hallerde üniversite yönetimine el koyabileceği maddesi anayasaya eklenmiştir. Daha sonra 20 Haziran 1973 tarihinde üniversitelerin özerkliğini sınırlayan 1750 Sayılı Üniversiteler Kanunu kabul edilmiştir (Okçabol, 2007, s. 115-116; Kaya, 1984, s. 344-349; Fedayi, 2015, s. 91-92; Demirel, 2017, s. 70-72; Özen, 1999, s. 272).

2.3. 1973 Yükseköğretim Reformu

1973 yılında Türk Eğitim Tarihi alanında 1739 Sayılı *Milli Eğitim Temel Kanunu* ve 1750 Sayılı *Üniversiteler Kanunu* olmak üzere iki kapsamlı düzenleme yürürlüğe girmiştir (T.C. Resmî Gazete, 1973, S. 1739; 1973, S. 1750; Korkut, 1984, s. 35). Üniversitelerin yönetsel, mali, araştırma ve eğitim özerkliği 1961 Anayasası ile güvence altına alınmıştı. 1968 yılında Fransa'da başlayan ve zamanla diğer ülkelerde görülen üniversite eylemlerinden Türkiye'de etkilenmiştir. Türkiye'deki üniversite olayları 1970'li yılların başlarında giderek şiddetlenmiş ve üniversiteleri işleyemez duruma getirmiştir. Özellikle özerklik ve öğretim üyelerinin dokunulmazlık ilkelerinin tartışılması yeni bir yasal düzenlemeye gidilmesini gündeme getirmiştir. 12 Mart 1971 tarihindeki askeri müdahalenin de etkisiyle 1961 Anayasası'nın 120. maddesi değiştirilerek gerekli durumlarda hükümetin üniversitelerde koruyucu önlemler alabilmesini öngören yasal düzenlemeler yapılmıştır (Erişti, 2011, s. 214; Korkut, 1983, s. 330-331).

1961 Anayasası'nın 120. maddesi, 1971 yılında şöyle değiştirilmiştir: *Üniversiteler, ancak devlet eliyle ve kamunla kurulur. Üniversiteler özerkliğe sahip, kamu tüzel kişileridir. Üniversiteler devletin denetimi ve gözetimi altında, kendileri tarafından seçilen organları eliyle yönetilir. Özel kanuna göre kurulan devlet üniversiteleri hakkındaki hükümler saklıdır. Üniversite organları, öğretim üyeleri ve yardımcıları, üniversite dışındaki makamlarca, her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılmazlar. Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe araştırma ve yayında bulunabilirler. Üniversiteler ve bağlı fakülte, kurum ve kuruluşlarda öğrenim ve*

öğretim hürriyetlerinin tehlikeye düşmesi ve bu tehlikenin üniversite organlarınınca giderilmemesi halinde Bakanlar Kurulu ilgili üniversitelerin veya bu üniversiteye bağlı fakülte, kurum ve kuruluşların idaresine el koyar. Bu kararını da hemen TBMM birleşik toplantısının onamasına sunar... (Akyüz, 1993, s. 313-314; Okçabol, 2007, s. 116; T.C. Anayasası, 1961, m. 120). 1961 Anayasası'nın 120. maddesini kaldıran 1971 düzenlemesi, görünüşte daha demokratik ve özgürlükçüdür. Ancak uygulamada durumun böyle olmadığı görülmüştür.

1960-1980 yılları arasında kurulmuş olan üniversitelerle beraber yükseköğretim alanında sayısal bir artış sağlanmış olmakla birlikte nitelik anlamında aynı ilerlemenin sağlandığı söylenemez. Bu da yükseköğretimde denetimin eksikliğinden kaynaklanmıştır. Bu durum 1973 yılında 1750 Sayılı Üniversiteler Kanunu'nun çıkarılma gerekçesini oluşturmuştur (Erişti, 2011, s. 214).

1968 yılında bütün dünyada görülen öğrenci olayları, Türkiye'de de etkisini göstererek üniversitelerdeki köklü yenileşme gereğini doğurmuştur. O günlerde öğrenciler ve başta hükümet olmak üzere çeşitli çevreler tarafından istenen başlıca yenilikler şunlardır:

- Tam gün çalışma, öğrencilerin yönetime katılması, ülke gerçeklerine daha uygun bir eğitim sisteminin benimsenmesi ve çağdaş eğitimin gerektirdiği ders programlarının yapılması. Yükseköğretime girişte fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanması
- Hükümetlerin üniversitelerin planlanması ve düzenlenmesinde daha etkin rol oynaması ve üniversitelerin özerkliğe kavuşturulması
- Asistanların üniversite yönetiminde oy sahibi olarak katılmaları
- Yükseköğretimin yeniden düzenlenmesi konusunda üniversite özerkliği kavramının gözden geçirilmesi (Korkut, 1984, s. 34-35).

1750 Sayılı Üniversiteler Kanunu ile gerçekleştirilen düzenlemeler

1973 yılına gelinceye kadar yaşanan üniversite olayları dolayısıyla geniş bir hukuki düzenlemeye gidilmiştir. Üniversiteleri Ankara ve İstanbul'un dışında daha da yaygın hale getiren bu uygulamanın esasları şunlardır:

- Yükseköğretim bir bütün olarak görülmüş ve “yalnızca üniversiteler bu kanuna tâbidir” hükmü getirilmiştir. Yükseköğretime yön vermek amacı

ile Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) kurulmuş, fakat Anayasa Mahkemesi 1975'te bunun kuruluş, işleyiş, görev ve yetkileriyle ilgili maddeleri iptal ettiğinden bu kurum çalışmamıştır.

• Üniversiteler üzerinde devletin gözetim ve denetimini sağlamak üzere “Üniversite Denetleme Kurulu (ÜDK)” kurulmuştur. Üniversiteler arasında akademik koordinasyonu sağlamak için Üniversiteler Arası Kurul (ÜAK) kurulmuştur. Asistanlığa girişte doktora şartı getirilmiş, bu 1975'te Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir (T.C. Resmî Gazete, 1973, s. 1750; Okçabol, 2007, s. 116-117; Akyüz, 1993, s. 314-315; Başaran, 1999, s. 108; Dölen, 2010, s. 114-115).

2.3.1. 1973 Reformunun Getirdikleri

1750 Sayılı Kanun ile üniversitelere aşağıdaki yenilikler girmiştir:

Yönetmelik özerklik belli koşullarda daraltılmıştır.

Üniversitelerin yönetiminden sorumlu Yükseköğretim Kurulu oluşturulmuştur. Üniversite Denetleme Kurulu kurulmuştur. Fakülte kuruluna doçentlerin de katılması sağlanmıştır.

Öğretim üyelerinin bilimsel denetimlerinin sağlanması gerçekleştirilmiştir.

Profesörlük ve doçentliğe yükseltme işlemlerinin açık ve saydam bir yöntemle yapılması ilkesi getirilmiştir.

Bir fakültenin kurulabilmesi için en az 7 öğretim üyesinin bulunması kuralı konulmuştur. Yükseköğretimin temel eğitim, lisans, yüksek lisans, tıpta uzmanlık, uzmanlık ve doktora biçiminde kademelendirilmiştir.

Disiplin cezası ile üniversiteden çıkarılan bir öğrencinin aradan 5 yıl geçmeden üniversite giriş sınavına alınmaması kararı getirilmiştir ve öğretim üyeliği yaş sınırının yetmiş olması kararlaştırılmıştır (T.C. Resmî Gazete, 1973, s. 1750; 2175; Ataunal, 1998, s. 185).

12 Mart 1971 muhtırasından sonra büyük oranda durdurulan üniversitelerdeki silahlı öğrenci eylemleri, 1975-1980 yılları arasında tekrar başlamış, öğrenciler siyasi ve ideolojik kamplara bölünmüşlerdir. Türkiye bundan çok zarar görmüştür. Ülke bütünlüğünü de tehdit eder duruma gelen hadiseler Türk Silahlı Kuvvetlerinin 12 Eylül 1980 günü yönetimi ele almasıyla durdurulmuştur (Akyüz, 1993, s. 316).

3. Üniversiteye Giriş Sınavları

Yükseköğretime giriş konusunda 1950 yılına kadar bir sorun

olmamıştır. 1950'lerde her üniversite kendi giriş sınavını yapmıştır. Ankara Üniversitesi'nde kurulan bir komisyon, 1962 yılında merkezi sınav sistemini önermiştir. Ankara Üniversitesi, bu sistemi 1962-1964 yılları arasında uygulamıştır. ÜAK 1964 yılında “*Üniversitelerarası Kayıt ve Giriş İmtihanı Yönetmeliğini*” kabul etmiştir. Bu sistem 1964-1966 yıllarında Ankara ve 1967'den 1974'e kadar İstanbul Üniversitesi'nin sorumluluğunda uygulanmıştır. 1974 yılında tüm üniversiteleri kapsayan sınavlar başlamıştır. ÜAK'ın kararıyla 1974'te “*Üniversitelerarası Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÜSYM)*” kurulmuştur (Okçabol, 2007, s. 121).

1960'lı yıllara gelinceye kadar, lise mezunu sayısının az olması nedeniyle pek çok fakülte, kendisine başvuran adayları sınavsız olarak almıştır. 1960'lı yıllarda, kimi üniversiteler giriş sınavları düzenlemeye başlamışlardır. 1974 yılında kurulan ÜSYM, 1981 yılında 2547 Sayılı Kanun ile ÜAK'dan ayrılarak Öğrenci Seçme ve Yerleştirme (ÖSYM) adıyla YÖK'e bağlanmıştır.

1981 yılında, Üniversitelerarası Seçme Sınavı (ÜSS) ve Üniversitelerarası Yerleştirme Sınavı (ÜYS) adı verilen iki sınavla öğrenci alınmasına başlanmıştır. 1982'de bu sınavlar, Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) ile Öğrenci Yerleştirme Sınavı (ÖYS) olarak değiştirilmiştir (Okçabol, 2007, s. 126; Erişti, 2011, s. 215).

Tablo-4. 1960-1980 yılları arasında yükseköğretimde öğrenim gören öğrenci sayıları

Yıllar	Erkek Öğrenci	Erkek Yüzdesi %	Kız Öğrenci	Kız Yüzdesi %	Toplam Öğrenci
1959-60	42.972	79.5	11.097	20.5	54.069
1964-65	66.454	78.8	17.881	21.2	84.335
1969-70	119.721	81.3	27.454	18.7	147.175
1975-76	208.368	76.7	63.295	23.3	271.663
1981-82	174.506	72.5	66.213	27.5	240.719

Kaynak: Kaya, 1984, s. 250.

Tablo 4'te görüldüğü gibi yıldan yıla öğrenci sayısı katlanarak artmıştır. 1970'ten 1980'li yıllara kadar yükseköğretimde ilk göze çarpan şey plansız ve hazırlıksız bir şekilde üniversite ve yükseköğretim kurumlarının açılmış olmasıdır. Bu bağlamda niteliği tartışmalı olmakla birlikte artmakta olan üniversite ve bunlara başvuran öğrenci sayılarını düzenleme işini ÜSYM gerçekleştirmiştir. Bu tabloda verilen öğrenci sayılarından anlaşılacağı üzere; en çok öğrenci 1975-1976 eğitim-öğretim yılında eğitim almıştır.

Tablo-5. Yıllara göre fakülte ve yüksekokulların istatistikî verileri

Yıllar	Fakülte ve		Öğrenci Sayısı	Mezun Sayısı
	Yüksekokul Sayısı	Öğretim Elemanı		
1960-1961	55	4.071	65.297	6.025
1965-1966	96	5.806	97.309	10.611
1970-1971	152	8.931	159.231	22.945
1972-1973	155	11.098	167.918	23.760
1975-1976	288	14.445	278.139	30.858
1978-1979	361	20.244	326.686	65.006

Kaynak: Türk ve Katırcı, 2010, s. 216.

Tablo 5'te görüldüğü üzere yükseköğretim kurumları sürekli bir artış göstermiştir. 1946 yılında çıkarılan 4936 Sayılı Kanun ile getirilmiş olan klasik akademik, idari ve mali yapı aynen korunmuştu. YÖK'ün yanında her bir üniversitenin rektörü ile ikişer temsilciden oluşan ÜAK oluşturulmuştur. Bu kurulun yetkisi, akademik konularda bağlayıcı ve icra yetkisi bulunmadığı için uygulayıcı kararlar alması da çok zordu (T.C. Resmî Gazete, 1973, s. 1765; 1946, s. 4936; Güven, 2014, s. 339-340; Türk ve Katırcı, 2010, s. 205-206).

1973 Tarih ve 1750 Sayılı Üniversiteler Kanunu'nun hükümleri, 12 Eylül 1980 askeri müdahalesine kadar geçerliliğini korumuştur. Askeri yönetim, 12 Eylül ortamına gelinmesinde üniversiteleri de sorumlu tutmuştur. Bu görüşten hareketle anarşi kaynağı olarak algılanan üniversiteleri ve yönetimini disipline etmek amacıyla, 1981 yılında üniversitelere daha az özerklik, daha çok denetim ve daha yoğun merkeziyetçi kontrol sistemi getiren "2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu" çıkarılmıştır. Sonraki yıllarda yapısı ve uygulamaları yaygın eleştirilere konu olan Yükseköğretim Kurulu (YÖK) oluşturulmuştur (Başaran, 1999, s. 108; Erişti, 2011, s. 215-217; Kafalı, 1989, s. 18-22).

Tablo-6. Yıllara göre yükseköğretimdeki sayısal veriler

Yıllar	Üniversite	Fakülte ve YO	Öğrenci	Öğr. Elemanı
1959-1960	7	49	54.069	3.911
1970-1971	8	152	159.231	8.931
1979-1980	19	347	270.278	20.699
1980-1981	19	321	237.369	20.917

Kaynak: Okçabol, 2007: 123.

4. 2547 Sayılı YÖK Yasası

12 Eylül 1980 askeri darbesi, kriz içerisindeki Türkiye'yi yeni bir yönetim etrafında örgütleyecek siyasal ve ideolojik koşulları yaratmaya yönelik bir askeri idarenin başlangıcını ifade ediyordu. 12 Eylül darbesi sonrasında yaklaşık 650.000 kişi gözaltına alınmış ve 42.000 kişi çeşitli sürelerle hapse mahkûm edilmiştir. Bütün siyasi partiler kapatılmıştır. Bunun dışında AP, CHP, Milli Selamet Partisi (MSP) ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)'nin liderleri tutuklanmış ve daha sonraki süreçte çıkarılan siyasi partiler yasası ile 10 yıl siyasetten men edilmişlerdir. 16 Ekim 1981'de çıkarılan "*Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanun*" kapsamında ise sadece darbe öncesindeki siyasi parti liderleri değil bizzat kurum olarak partiler de tasfiye edilmiştir (Atılğan vd., 2015, s. 784-787; Demirci, 2017, s. 28).

12 Eylül Dönemi ve Üniversiteler

1750 Sayılı Kanun ile Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk YÖK'ü kurulmuştu. Kurul, üniversitelerin yönetiminden sorumlu bir organdır. Anayasa mahkemesi bu kurulun yetkilerinin tamamını iptal etmiştir. İptalden sonra üniversite yeniden özerkliğe kavuşmuştur. Özerkliği kısıtlanmış üniversite 2 yıl 4 aylık geçici bir dönem yaşamıştır (7.7.1973- 3.12.1975). Üniversite tarihinde yasa yetkisiyle gerçekleştirilen tasfiyelerin hemen hepsi ideolojik nedenlerle olmuştur (Hatiboğlu, 1998, s. 229).

12 Eylül 1980 askeri müdahalesi ile yükseköğretim kurumlarında düzen sağlanmış, eğitim-öğretim normal olarak yapılmaya başlanmıştı. 6 Kasım 1981 tarihinde 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu yayımlanmıştır. Bu kanunla birlikte üniversitelerin kuruluş kanunları ve yükseköğretim kurumları hakkındaki bütün kanunlar yürürlükten kaldırılmış ve tüm yükseköğretim kurumları üniversite çatısı altında birleştirilmiştir (T.C. Resmî Gazete, 1981, S.2547; Akyüz, 1993, s. 316; Kaya, 1984, s. 247).

12 Eylül 1980'den sonraki süreç; 1402 Sayılı Sıkıyönetim Kanunu uyarınca, öğretim üyelerinin görevlerine son verilen bir dönem olmuştur. Bu uygulamada isim listeleri çoğu kez YÖK ile üniversite yönetimleri tarafından hazırlanarak sıkıyönetim komutanlıklarına gönderilmiştir. 1402 Sayılı Kanun ve güvenlik soruşturması uygulamalarına 3 Kasım 1994 Tarihli 4045 Sayılı yasa ile son verilmiştir. Yasa ayrıca 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu ile 12.9.1980 tarihinden sonra sıkıyönetim komutanlıklarının istemeleri üzerine çalışması sakıncalı görülenleri de görevlerine iade etmiştir (Özen,1999, s. 280-281; Dölen, 2010, s. 194-198).

12 Eylül yönetimi, üniversite mensuplarının siyasetle uğraşmasını yasaklamıştır. 21 Aralık 1981'de YÖK üyelerinin birçoğunu ve bu kurulun ilk başkanını İhsan Doğramacı belirlemiştir. Bu süreçte, Yüksek İslam

Enstitüleri ilahiyat fakültelerine ve Yaygın Yükseköğretim Kurumu (YAYKUR) da Anadolu Üniversitesi bünyesinde açılan Açık Öğretim Fakültesi'ne dönüştürülmüştür. Gülhane Askeri Tıp Akademisi (GATA), Adalet Yüksekokulu, Polis Enstitüsü, Harp Okulları ve Akademileri ile Türkiye ve Ortadoğu Amme ve İdare Enstitüsü (TODAIE) gibi kurumlar YÖK dışında bırakılmıştır. 17 Ağustos 1983 Tarihli ve 2880 Sayılı yasaya eklenen ikinci ve üçüncü ek maddeyle, 2547 sayılı yasada da vakıflara özel üniversite kurma hakkı tanınmıştır (Okçabol, 2007, s. 125).

5. Üniversitelerde Görevlendirilen Yabancı Öğretim Elemanları

1960-1980 yılları arasında üniversitelerdeki öğretim elemanı açığını kapatmak ve uzman görüşlerden yararlanmak üzere Avrupa ülkelerinden öğretim elemanı temini yoluna gidilmiştir. Bu amaçla Millî Eğitim Bakanlığı 13 Eylül 1966 Tarihli ve 266.4/14465, 266.5/14466, 266.3/14467 sayılı yazıları üzerine, 788 Sayılı Kanun'un 5. maddesine göre, aşağıdaki listede adları ve uyrukları yazılı olan yabancı üç uzmanı göreve başlatmıştır (BCA, 08/18/01/0/199/68/5; TBMM Zabıt Ceridesi, 1977, C.4, 510; T.C. Resmî Gazete, 1926: 788).

Yabancıların üniversitelerde görevlendirilmesi uygulamaları 1960-1980 döneminde süreklilik kazanmıştır. Örneğin Millî Eğitim Bakanlığının 4.1.1966 tarihli ve 266,4/114,266.3/98 ve 266.5/90 sayılı yazısı üzerine, 788 sayılı Kanunun 5. maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 26 Ocak 1966 tarihinde aşağıda uyruğu ve uzmanlık alanı yazılı yabancı akademisyenler görevlendirilmiştir (BCA, 030/18/01/02/192/4/15; TBMM Zabıt Ceridesi, 1977: C.4, 510).

Tablo-7. 1966 yılında üniversitelerde görevlendirilen yabancı uzmanlar ve uyrukları

Uyruğu	Adı	Görevlendirildiği Yer
İngiliz	Kenneth Charles Burrows	Atatürk üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünde.
Fransız	Prof.Cliarles Orsot	Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Meyve-Bağ Yetiştirme ve Islahı Kürsüsünde.
İngiliz	Dr.Basil Irown	İstanbul Teknik üniversitesi, Nükleer Enerji Enstitüsünde uzman olarak.
Amerika	George H. Dunkelberg	Atatürk üniversitesi Ziraat Fakültesi Kültür-teknik Ziraat Alet ve Makinaları

Alman	D r. Heinrich Bremer	Kürsüsünde. Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Jeoloji Kürsüsünde.
-------	----------------------	--

Kaynak: BCA, 08/18/01/0/199/68/5; BCA, 030/18/01/02/192/4/15.

Üniversitelerde yabancı eğitim uzmanlarının görevlendirilmesi uygulaması daha sonra Ege Üniversitesi ve Atatürk Üniversitesinin ilgili bölümlerinde de devam etmiştir (BCA, 030/18/01/168/1/11). 1963 yılında, giderleri Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ödenmek şartıyla Atatürk Üniversitesi'nde görevlendirilen ve üniversitenin kuruluş giderlerine yazılmak kaydıyla tahakkuk edilen ücretlerle yabancı eğitim uzmanları görevlendirilmiştir (BCA, 030/18/01/170/28/19).

Millî Eğitim Bakanlığı'nın ve Bakanlar Kurulu'nun onayı ile yabancı uyruklu eğitim uzmanlarının çeşitli üniversitelerde görevlendirilmesi uygulaması 1969 yılında da devam etmiştir. Tablo 8'de, Hacettepe ve Ege üniversitesinde görevlendirilenlerin isimleri verilmiştir (BCA, 030/18/01/02/229/7/19/1).

Tablo-8. 1969 yılında Ege ve Hacettepe Üniversitelerinde görevlendirilen yabancı eğitim uzmanları

Adı Soyadı	Uyruğu	Görevlendirildiği yer
Robert Roy Wellman	Amerikan	Hacettepe Üniversitesi, Mezuniyet Sonrası Eğitim Fakültesi
Spencer Kindle	İngiliz	Ege Üniversitesi, Yabancı Diller Okulu
Dr. Franoes Harriet Haas	Amerikan	Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Çalışma Yüksek Okulu

Kaynak: BCA, 030/18/01/02/229/7/19/2.

11 Şubat 1970 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı 31 Mart 1926 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren, 788 sayılı *Memurin Kanunu*'nun 5. maddesine dayanarak aldığı kararla Ankara ve İstanbul üniversitelerinde yabancı eğitim uzmanları görevlendirmiştir (T.C. Resmî Gazete, 1926: 336; TBMM Zabıt Ceridesi, 1926, C.21, s.76; BCA, 030.18.01.02.247.17.6.1). Tablo 6 ve 7'den anlaşıldığı kadarıyla, iki darbe arası dönemde yabancı uyruklu öğretim elemanlarından daha çok dil eğitimi konusunda istifade edilmiştir.

Tablo-8. 1970 yılında Ankara ve İstanbul üniversitelerinde görevlendirilen eğitim uzmanlarının uyrukları ve çalışma alanları

Uyruğu	Adı ve Soyadı	Çalıştırılacağı yer
Fransız	Claude Lucien Tayon	Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Fransızca Bölümünde Fransızca uzmanı olarak

İngiliz

Norman Gordon Valeh

İstanbul Eğitim Enstitüsü İngilizce Bölümünde
İngilizce uzmanı olarak.**Kaynak:** BCA, 030.18.01.02.247.17.6.2.

Sonuç

Türkiye’de çok partili siyasal hayata geçiş ile birlikte oluşan yeni rejimde üniversiteler çoğu kez politik bir araç olarak görülmüştür. Öğretmenlerin uzun yıllar ideolojik gruplara bölünmüş olması bu dönemde karşılaşılan bir eğitim sorunu olmuştur. Aynı dönemin ekonomik sıkıntıları ve bunalımları da eklenince eğitimde kaotik durum kaçınılmaz hale gelmiştir.

27 Mayıs 1960 askeri darbesiyle başlayıp 12 Eylül 1980 askeri müdahalesiyle sarsılan Türkiye’de üniversiteler, bu yirmi yıllık ara dönemde adeta savrulmuştur. Darbelerin toplumda yarattığı psiko-travmatik algı bozuklukları zamanla ideoloji savaşlarına dönüşmüştür. Hayat mücadelesini bir tarafa bırakarak ideoloji körlüğüne kapılan halk için üniversiteler adeta çatışma üsleri haline gelmiştir. Üniversitelerde hemen hemen her gün bir olay yaşanmıştır. Tam anlamıyla öğretimin yapılamadığı bu eğitim kurumlarında sık sık eğitimci kadrosu değiştirilmiştir. Bu ise eğitim-öğretimin niteliğini hırpalamıştır. Siyasetin, eğitimin önüne geçmesiyle de üniversiteler bilim yuvası olma özelliklerini kaybetmişlerdir.

İki darbe arası dönem olarak tanımlanan bu yirmi yıllık periyotta eğitim anlamında özellikle üniversitelerin olumsuz etkilendiği söylenebilir. Darbelerin gerçekleştirildikleri tarihten itibaren bireysel, toplumsal ve kurumsal olarak etkisi uzun yıllar sürmüş, eğitim alanında telafisi mümkün olmayan yaralar açmıştır.

Yükseköğrenim alanında çıkarılan 1739, 1750 ve 2547 sayılı kanunlar bu dönemin belirleyici düzenlemeleri olmuştur. Üniversitelere öğrenci alımından, üniversitelerin kurulma ilkelere kadar her alana yönelik uygulamalar bu kanunlara göre tasarlanmıştır. Bununla birlikte, üniversitelerin eğitim kalitesini artırmak adına yabancı uyruklu öğretim elemanlarının görevlendirilmesi yoluna gidilmiştir. Bu çalışmayla; dönemin siyasal gruplarının üniversiteleri bir siyasi çekişme ve hesaplaşma sahası haline getirdiği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri

BCA, 08/18/01/0/199/68/5, 04 Ekim 1966.

BCA, 030/18/01/02/192/4/15, 26 Ocak 1966.

BCA, 030/18/01/..../168/1/11, 07 Ocak 1963.

- BCA, 030/18/01/..../170/28/19, 01 Haziran 1963.
BCA, 030/18/01/02/229/7/19/1, 29 Ocak 1969.
BCA, 030/18/01/02/229/7/19/2, 29 Ocak 1969.
BCA, 030/18/01/02/247/17/6/1, 27 Şubat 1970.
BCA, 030/18/01/02/247/17/6/2, 27 Şubat 1970.

Resmî Yayınlar

- T.C. Resmî Gazete*, 06.06.1933: 2252. Sayı: 2420.
T.C. Resmî Gazete, 28.10.1960: 114. Sayı: 10641.
T.C. Resmî Gazete, 28.10.1960: 115. Sayı: 10641.
T.C. Resmî Gazete, 08.07.1967: 892. Sayı: 12642.
T.C. Resmî Gazete, 12.09.1971: 1487. Sayı: 13954.
T.C. Resmî Gazete, 30.11.1973: 1785. Sayı: 14728.
T.C. Resmî Gazete, 30.11.1973: 1786. Sayı: 14728.
T.C. Resmî Gazete, 30.11.1973: 1787. Sayı: 14728.
T.C. Resmî Gazete, 09.02.1974: 1788. Sayı: 14797.
T.C. Resmî Gazete, 03.04.1975: 1872. Sayı: 15197.
T.C. Resmî Gazete, 11.04.1975: 1873. Sayı: 15205.
T.C. Resmî Gazete, 18.11.1978: 2175. Sayı: 16463.
T.C. Resmî Gazete, 08.07.1967: 892. Sayı: 12642.
T.C. Resmî Gazete, 24.06.1973, 1739. Sayı: 14524.
T.C. Resmî Gazete, 06.11.1981: 2547. Sayı: 17506.
T.C. Resmî Gazete, 08.07.1973: 1765. Sayı: 14588.
T.C. Resmî Gazete, 31.03.1926: 788. Sayı: 336.
TBMM Zabıt Ceridesi, Y. 1926, C. 21, s.7 6.

Telif ve Tetkik Eserler

- Akyüz, Y. (1993). *Türk Eğitim Tarihi Başlangıçtan 1993'e*, İstanbul: Kültür Koleji Yayınları 2.
- Ataünal, A. (1998). *Cumhuriyetin 75. Yılında Yükseköğretim*, Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Atılğan, G., Aytakin, E. A., Ozan, E. D., Saraçoğlu, C., Şener, M., Uslu, A., Yeşilbaş, M. (2015). *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Siyasal Hayat*, İstanbul: Yordam Kitap.
- Aydın, S. ve Taşkın, Y. (2018). *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Başaran, İ. E. (1996). *Türkiye Eğitim Sistemi*, Ankara: Yargıcı Matbaası.
- Başaran, İ. E. (1999). Türkiye'de Eğitim Sisteminin Evrimi. *75 Yılda Eğitim*, (Ed.: Fatma Gök), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, ss. 91-110.
- Beriş, H. E. (2017). Türkiye'de Ordu-Siyaset İlişkisi. *Türk Siyasal Hayatı*, (Ed.: Demirel ve Sözen), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 167-203.
- Bozan, O. (2017). Türk Siyasal Hayatında Ordunun Yeri ve Önemi. *Türkiye'de Siyasal Hayat*, (Ed.: Hüseyin Şeyhanhoğlu), İstanbul: Divan Kitap, ss. 237-312.

- Çaylak, A. (2015). İlk Askeri Darbe ve Bürokratik Vesayetın Kurumsallaşması 1960-1971. *Türkiye Cumhuriyeti Siyasal Tarihi*, (Ed.: Muhittin Ataman), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 73-85.
- Demirci, H. A. (2017). Türkiye’de Siyasal Kurumlar ve Anayasal Düzen. *Türkiye’de Siyasal Hayat*, (Ed.: Hüseyin Şeyhanlıoğlu), İstanbul: Divan Kitap, ss. 9-40.
- Demirel, A. (2017). Çok Partili Hayat: Siyaset, Partiler, Seçimler. *Türk Siyasal Hayatı*, (Ed.: Demirel ve Sözen), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 59-89.
- Dölen, E. (2010). *Türkiye Üniversite Tarihi 5 Özerk Üniversite Dönemi (1946-1981)*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erişti, B. (2011). Yükseköğretim I. *Türk Eğitim Tarihi*, (Ed.: Mustafa Sağlam), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 203-221.
- Fedayi, C. (2015). Birinci Koalisyonlar Dönemi. *Türkiye Cumhuriyeti Siyasal Tarihi*, (Ed.: Muhittin Ataman), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 89-109.
- Gök, F. (1999). 75 Yılda İnsan Yetiştirme Eğitim ve Devlet. *75 Yılda Eğitim*, (Ed.: Fatma Gök), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, ss. 1-8.
- Güler, A. (1984). *Türk Eğitim Politikalarının Tarihsel Süreci*, Ankara: Yeryüzü Yayınevi.
- Güven, İ. (2014). *Türk Eğitim Tarihi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Hatiboğlu, T. (1998). *Türkiye Üniversite Tarihi 1845-1997*, Ankara: Selvi Yayınevi.
- Kabacalı, A. (2007). *Türkiye’de Gençlik Hareketleri*, İstanbul: Güner Yayınları.
- Kafalı, K. (1989). *Üniversitemiz Nereden Nereye Getirildi*, İstanbul: Matbaa Teknisyenleri Basımevi.
- Kaya, Y. K. (1984). *İnsan Yetiştirme Düzenimiz Politika/ Eğitim/ Kalkınma*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Döner Sermaye İşletmesi.
- Koçer, H. A. (1969). Türkiye’de Üniversiteler (1453-1960). *1968 Yılı Öğrenci Hareketleri (Dünyada ve Türkiye’de)*, (Ed.: Hamide, Topçuođlu), Ankara: Başnur Matbaası, ss. 307-336.
- Korkut, H. (1983). Üniversiteler. *Cumhuriyet Döneminde Eğitim*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, ss. 315-355.
- Korkut, H. (1984). *Türk Üniversiteleri ve Üniversite Araştırmaları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Korkut, H. (2002). *Sorgulanan Yüksek Öğretim*, Ankara: ANI Yayıncılık.
- Okçabol, R. (2007). *Yükseköğretim Sistemimiz*, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Özen, H. (1999). Türkiye Cumhuriyeti’nde Yükseköğretimin ve Üniversitenin 75 Yılı. *75 Yılda Eğitim*, (Ed.: Fatma Gök), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, ss. 263-280.
- Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı’dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- T.C. Anayasası, 1961: <https://www.anayasa.gen.tr/1961ay.htm> (Erişim Tarihi: 30.11.2020).
- Tekeli, İ. (2010). *Tarihsel Bağlam İçinde Türkiye’de Yükseköğretimin ve YÖK’ün Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Terzioğlu, T. (2000). Bilim Politikası: Doğru ve Yanlış Şikâyetler. *Cumhuriyetimizin 75. Yılında Üniversitelerimiz*, (Ed.: Fikret Adaman), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, ss. 17-23.
- Türk, E. ve Katırcı, M. (2010). *Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler 1920-2010*, Ankara: Strateji Geliştirme Başkanlığı.